

LATVIJAS VALSTS PREZIDENTA KANCELEJA

PAZIŅOJUMS PRESEI

Reģistrācijas Nr. 90000038578 • Pils laukums 3, Rīga, LV-1900

Tālrunis: +371 67 092 106 • E-pasts: info@president.lv

10.05.2021.

Valsts prezidenta Egila Levita uzruna rakstu krājuma par Latvijas un Svētā Krēsla diplomātisko attiecību simtgadi atvēršanā

Jūsu ekselence arhibīskap Galager! Ekselences, dāmas un kungi!

Godājamie klātesošie!

Mēs tikko esam atzīmējuši Eiropas Savienības un Svētā krēsla diplomātisko attiecību piecdesmitgadi. Visiem labi zināma iemesla dēļ to vajadzēja svinēt jau pagājušā gada oktobrī, taču šajā pavasarī to darām ar vēl lielāku prieku un saviļņojumu.

Šodien mēs atveram neparastu un ļoti nozīmīgu grāmatu. Tajā ir apkopota 1918. gadā dibinātās Latvijas valsts un Svētā Krēsla diplomātisko attiecību 100 gadu vēsture. Šo svarīgo darbu veikuši Rīgas metropolijas Romas katoļu kūrijas priesteris Mihails Volohovs un latviešu vēsturniece Inese Runce.

Vēlos teikt lielu paldies abiem autoriem, kuru pamatīgais veikums tagad ļaus secīgāk izsekot Latvijas un Svētā Krēsla attiecībām 20. gadsimta globālo vēsturisko un politisko procesu gaitā, atvedot mūs līdz pat šodienai.

Vēlamies īpašu pateicību izteikt Svētā Krēsla Valsts sekretariāta sekcijas attiecībām ar valstīm vēsturiskajam arhīvam (*Archivio Storico della Segreteria di Stato, Sezione per i Rapporti con gli Stati*) par atbalstu grāmatas tapšanā. Tāpat jau iepriekš pateicamies par Vatikāna Apustuliskā arhīva (*Archivio Apostolico Vaticano*) laipnību un atvērtību mūsu akadēmiskajiem prātiem turpināt izpēti.

Īpašs paldies Viņa Ekselencei Svētā Krēsla sekretāram attiecībām ar valstīm arhibīskapam Polam Ričardam Galageram par iesaistīšanos un atbalstu.

Pateicos ikvienam, kurš no sirds un augstākās godprātības sekmēja šīs grāmatas iznākšanu!

I

Diplomātijas likločos parasti neiztikt bez pieklājības smaidiem – kā agrākos laikos, tā mūsdienās. Tomēr reti kad valstu savstarpējo attiecību sākumu var raksturot tik cilvēciskiem un siltiem vārdiem, kādiem to 1935. gadā izteica toreizējais Latvijas Valsts prezidents Alberts Kviesis: “Sakari starp Svēto Krēslu un Latviju jau kopš viņas neatkarības sākuma allaž bijuši

savstarpējas sirsnības un uzticības iezīmēti, un visus katoļu baznīcas stāvokli Latvijā skarošus jautājumus abas puses vēlējušās nokārtot taisnības un saprašanās garā.”

Atcerēsimies, ka pāvests Benedikts XV (*Benedictus XV*) vēl pirms Latvijas valsts pasludināšanas – jau 1918. gada 29. septembrī bija devis rīkojumu atjaunot Rīgas diecēzi un iecēla tajā savu pārstāvi.

Līdz ar neatkarīgās Latvijas valsts izveidošanu tika sāкта katoļu baznīcas Latvijā pārveidošana atbilstoši Vatikāna noteiktajām kanoniskajām normām un jaunās valsts ģeogrāfiskajām robežām.

Viens no pirmajiem starptautiskajiem līgumiem, ko noslēdza neatkarīgā Latvija, bija konkordāts ar Vatikānu. Tas tika parakstīts pāvesta Pija XI pontifikātā. Šis līgums kļuva par Latvijas ārlietu diplomātijas stūrakmeni.

Starpkaru posmā nozīmīgu ieguldījumu katoļu Baznīcas Latvijā izveidošanā un attīstībā un Svētā krēsla diplomātiskās autoritātes veicināšanā sniedza pāvesta nuncijs Antonīno Dzekīni un Antonīno Aratas.

Savukārt Latvijas pirmais vēstnieks pie Svētā Krēsla bija Hermanis Albats, kuru pēc Latvijas okupācijas nogalināja padomju okupanti.

Diemžēl varmācīgā PSRS veiktā Latvijas okupācija 1940. gada 17. jūnijā pārrāva aizsākto.

50 gadus vēlāk, 1991. gada 1. oktobrī, kad Latvija bija atguvusi savu neatkarību, Svētā Krēsla un Latvijas diplomātiskās attiecības tika atjaunotas.

II

Latvijas Satversmē jeb konstitūcijā, kam nākamgad atzīmēsim 100 gadu, valsts un baznīca ir atdalītas. Tomēr no valsts puses baznīcai vienmēr sniegts atbalsts un tās sadarbojušās.

Latvijā pastāv reliģiju daudzveidība un brīvība. Mēs varam pamatoti lepoties ar kristīgo konfesiju ciešo ekumenisko sadarbību, kas veicina valsts iedzīvotāju vienotību.

18. novembrī – mūsu valsts dibināšanas svētkos – Latvijas baznīcu garīgie vadītāji ik gadu vada kopīgu ekumenisko dievkalpojumu. “Dzīvs ekumenisms” ir viena no Latvijas īpašajām pazīmēm.

III

Latvijas un katoliskās baznīcas kopīgais gājums iesniedzas tālā pagātnē un ir saistīts ar Rietumeiropas kultūras modeļa un tradīciju pārnesi uz Eiropas ziemeļaustrumiem.

Toreizējā Livonija sevi uzskatīja par “civilizācijas galu” jeb Rietumu civilizācijas attālāko punktu tās ģeogrāfiskajā kartē. Baltijas jūras austrumu krastu iedzīvotājus, senos latviešus, Romā tolaik dēvēja par “pēdējiem Eiropas pagāniem”.

Šo zemju kristianizācija sniedza iespēju Latvijas zemes iedzīvotājiem iesaistīties Eiropas garīgajā un kultūrtelpā. Kopš tā laika latvieši un Latvija ir pašsaprotama Eiropas, precīzāk – Rietumeiropas, civilizācijas sastāvdaļa. Ar baznīcas līdzdalību Baltijas reģions tika militāri un politiski aizsargāts pret Austrumiem.

IV

Latvijas katoļticīgos un katoļu baznīcu ilgstoši vienojušas dziļas un visaptverošas saiknes.

Tās bija svarīgas arī Latvijas valsts veidošanās laikā 1917. un 1918. gadā, kad viens no svarīgākajiem iekšpolitiskajiem jautājumiem bija katoļticīgās Latgales integrēšana jaundibinātajā Latvijas valstī.

Latgales novads sastāda vairāk nekā vienu ceturto daļu Latvijas teritorijas un gan kultūrvēsturiski, gan politiski ilgstoši bija šķirts no pārējām latviešu teritorijām. Reliģija tur bija kultūras esence, bet kultūra – reliģijas forma.

Latviešu katoļu garīdznieki, kuriem sabiedrībā bija liela autoritāte, šajos izšķirošajos gados sekmēja kopējas Latvijas valsts izveidošanos tās pašreizējās robežās.

V

Vislielākās traģēdijas, represijas, jebkādu kristīgo un humāno vērtību noliegumu Latvijai atnesa otrreizējā PSRS okupācija 1944. gadā.

Laika posmā no 1945. līdz 1973. gadā padomju okupācijas vara Latvijā arestēja 60 katoļu priesteru, kurus notiesāja, izsūtīja, pakļāva spīdzināšanai. No tiem apcietinājumā miruši 14.

Līdz pat 1990. gadam Romas katoļu Arhibīskapa kūrijas rīcību Latvijā kontrolēja padomju okupācijas iestādes. Savas darbības turpināšanas vārdā katoliskās dzīves vadītājiem nācās atrast *modus vivendi* ar padomju varas struktūrām.

V

Latvijas prettiesisko iekļaušanu PSRS sastāvā Svētais Krēsls neatzina no pirmajām valsts sagrābšanas dienām 1940. gadā.

Atskatoties mēs varam izteikt gandarījumu par to, kā katoļu baznīca šajā sarežģītajā laikā rada iespējas uzturēt dzīvu saikni gan ar katoļiem Latvijā, kas bija spiesti dzīvot aiz dzelzs priekškara, gan ar latviešu trimdiniekiem pasaulē.

Aukstā kara laikā starp pasaules lielvarām sadalītajā Eiropā Svētais Krēsls sekoja līdzī notiekošajam okupētajā Latvijā, atbalstīja katoļticīgos un garīdzniecību, cik vien tā laika apstākļos bija iespējams. Pa dažādiem ceļiem tika ieviesta katoļu garīgā literatūra un periodika.

Viens no informācijas kanāliem bija arī Vatikāna radio pārraides latviešu valodā. Šai sakarā noteikti jāpiemin monsinjors Ārvaldis Andrejs Brumanis, kurš Vatikāna radio atdevīgi nostrādāja ilgus gadus.

Latvijas katoļi uzticību Dievam un pāvestam demonstrēja arī padomju režīma reliģijas nolieguma un izsekošanas apstākļos. Daudzas vecmāmiņas kalpoja baznīcās, slepeni veda kristīt savus mazbērņus un kopā ar viņiem apmeklēja svētās mises.

Tādējādi varam teikt, ka tieši sievietes padomju okupācijas režīma apstākļos rūpējās par Dieva vārda izplatīšanu un aizveda pie dievgalda jaunāko paaudzi, veidojot paaudžu pēctecību ģimenēs.

Starp citu, arī Krievijas impērijas laikā, kad Latgalē no 1865. līdz 1904. gadam pastāvēja latīņu drukas aizliegums, sievietes bija tās, kuras mājās bērniem mācīja lūgšanas latgaliešu valodā, kas ir latviešu valodas paveids, piedalījās lūgšanu grāmatu pārrakstīšanā vai to nelegālā izplatīšanā.

VI

Savu nelokāmo nostāju Latvijas neatkarības jautājumā Svētais Krēsls apliecinājis arī politiskā manifestā. Padomju varas represijās cietušais katoļu priesteris Julijans Vaivods bīskapa kārtā Romas Svētā Pētera bazilikā tika konsekrēts 1964. gada 18. novembrī – tieši Latvijas valsts proklamēšanas gadadienā.

Šajā ceremonijā ar Svēta Krēsla ziņu klāt bija arī trimdā dzīvojošie latviešu katoļu bīskapi Boļeslavs Sloskāns un Jāzeps Rancāns, tā apliecinot Latvijas katoliskās baznīcas uzticību Latvijas valstiskumam, paužot vienotību un nedalāmību.

Šo bīskapu vārdi Latvijai ir īpaši dārgi un nozīmīgi.

Bīskaps Boļeslavs Sloskāns bezbailīgi palika kalpot Krievijā arī pēc boļševiku apvērsuma 1917. gadā. Viņš tika iecelts par Mogiļevas un Minskas apustulisko administratoru, tomēr padomju vara viņu vairākkārt ieslodzīja cietumā.

Visus apcietinājuma gadus Latvijas katoļu baznīca, Vatikāns un Latvijas valdība centās panākt bīskapa Sloskāna atbrīvošanu, kas beidzot izdevās 1933. gadā. Pēc Otrā pasaules kara bīskaps trimdā ar pāvesta Pija XII svētību turpināja apustulisko darbību. Bīskapa beatifikācija būtu augsts novērtējums viņa kalpojuma patiesībai un līdzcilvēkiem mūža garumā, nesatricināmajai ticībai un totalitāras varas nesalauztajam garam. To novērtētu ne vien Latvijas katoļi, bet arī ticīgie Baltkrievijā, par kuriem gādāt bīskapa amatā savulaik tika aicināts Boļeslavs Sloskāns.

Savukārt bīskaps Jāzeps Rancāns, pārliecināts demokrātijas un parlamentārisma aizstāvis, no 1947. līdz 1969. gadam bija arī Latvijas Valsts prezidenta vietas izpildītājs trimdā un cieši sadarbojās ar Svēto Krēslu.

Kā Latvijas katoļu baznīcas pārstāvji pie Svētā Krēsla ilgu gadus darbojās latviešu katoļu garīdznieks un skolotājs, monsinjors Jāzeps Čamanis, kuram varam pateikties par daudziem labiem un svētīgiem darbiem.

VII

Līdz ar Jāņa Pāvila II kļūšanu par pāvestu Centrālajā un Austrumeiropā uzplauka jaunas cerības. Ar saviem vārdiem un darbiem pāvests iedvesmoja uz nevardarbīgu pretošanos, lai atbrīvotos no totalitārā režīma žņaugiem, gan savus tautiešus, gan citas tautas, arī baltiešus. Viņa balsi dzirdēja un tai sekoja.

Pirmo reizi 1993. gada septembrī, kad Jānis Pāvils II ieradās valstiskā un pastorālā vizītē Latvijā, kur viesojās Rīgā un Aglonā, Vissvētākās Jaunavas Marijas debesīs uzņemšanas Romas katoļu bazilikā – vienā no Latvijas katoļu reliģiskajiem centriem.

Šī Latvijas svētvieta ir pazīstama ne tikai nacionālā līmenī, bet arī starptautiski, pateicoties Marijas godināšanai un daudziem ticīgajiem, kuri šeit dodas regulāri, lai velītu savas lūgšanas Dievmātei.

Jānis Pāvils II bija pirmais Romas Katoļu Baznīcas galva, kurš oficiāli apmeklēja Latviju, un pirmais no redzamākajiem pasaules līderiem, kurš viesojās tikko neatkarību atguvušajās Baltijas valstīs.

Svētais Krēsls vienmēr un visos laikos ir sapratis un novērtējis mūsu reģiona vajadzības – gan garīgās, gan politiskās. Mēs to augsti novērtējam un jūtam Svētā Krēsla silto un sirsnīgo atbalstu, labvēlīgo attieksmi.

VIII

2018. gadā, kad Latvijas valsts atzīmēja 100 gadu kopš proklamēšanas, Rīgā un Aglonā 24. septembrī viesojās pāvests Francisks, kurš savā uzrunā uzsvēra mūsu kopējo atbildību par tādas nākotnes veidošanu, kurā viss kalpotu dzīvei un dzīvības radīšanai. Pāvesta Franciska sociālā sūtība ir atzīta visā pasaulē, un šis globālais uzdevums sakrīt ar mūsu vērtībām.

Pasaulei izejot no pandēmijas izraisītās globālās krīzes, redzam, ka multilaterālisms kļūst arvien nozīmīgāks. Atzinīgi vērtējams Pāvesta dokuments “Fratelli Tutti”, kurā tiek uzsvērts, ka ANO ir jāveicina likuma spēks, nevis spēka likums, un daudzpusējos līgumos ir labāk jāaizsargā arī vājākas valstis.

Latvija augstu tur godā ekumenisma svētīgo tradīciju. Vēlos izteikt apbrīnu un atzinību par Pāvesta vēsturisko miera svētceļojumu uz Irāku, uzsverot savas rūpes par ekumenismu un mieru starp tautām.

Arī Latvija kā valsts jau strādā pie globāli aktuāliem tematiem, piemēram, ilgtspējīgas un sociāli atbildīgas attīstības, izglītības politikas Eiropas nākotnes kontekstā, vērtē digitalizācijas ietekmi uz sabiedrību un vēlas izveidot digitālās pasaules straujajai attīstībai atbilstošu likumdošanu Eiropas līmenī.

Tāpat klimata pārmaiņas ir jautājums, ko par nozīmīgu atzīst arī pāvests Francisks un kas jārisina arī Latvijai.

Latvija ir zaļa zeme, kurā racionālā un poētiskā attieksme pret dabu un visu dzīvo pagaidām vēl ir līdzsvarā. Tomēr arī mums ir jāpārskata savi enerģijas lietošanas, pārvietošanās un ēšanas ieradumi, lai, kā daudzkārt uzsvēris pāvests Francisks, atjaunotu sākotnējo harmoniju attiecībās starp cilvēku un dabu.

Pāvests Francisks savās uzrunās arī mudinājis atbalstīt tos, kuriem klājas visgrūtāk. Šodien tikšanās laikā mēs uzdāvinājam pāvestam simt sveču Latvijas valsts un Svētā Krēsla krāsās, kuras ar savām rokām darinājuši jaunieši ar attīstības traucējumiem.

Tas ir īpašs sociāls projekts. Šie jaunieši gatavo un pārdod svecas, lai savāktu naudu grupu mājai, kurā viņi varētu dzīvot salīdzinoši neatkarīgu dzīvi. Viņu nodoms un cerības noteikti piepildīsies, ja mēs visi to atbalstīsim.

IX

Godātie klātesošie!

Mums visiem ir saistoši pāvesta Franciska aicinājumi atdzīvināt Eiropas sirdsapziņu un palīdzēt radīt, veidot tādu sabiedrību, kur cieņā būtu humānas vērtības kā savstarpējās attiecībās starp cilvēkiem un valstīm, tā starp cilvēkiem un dabu.

Šādas attiecības ir iespējamās. To apliecina Svētā Krēsla un Latvijas simt gadu ilga veiksmīga sadarbība diplomātiskajā līmenī. Tā ir devusi paliekošus augļus 20. gadsimta Eiropas diplomātijas vēsturē. Tā mūs bagātinājusi un pavērusi ceļus jaunai sadarbībai, sniegusi jaunus apvāršņus un svētību.

Vēlreiz paldies grāmatas autoriem un atbalstītājiem!